

**LIFE IP NATUREMAN LIFE16 IPE/DK/006
N30-9 (Skals Å-dalen ved Hærup Sø)
Mulighedskatalog**

Foto: Viborg Kommune

Oplysninger i denne rapport afspejler kun forfatterens holdning. EU Kommissionen er ikke ansvarlig for nogen brug af disse oplysninger.

Planen har et indhold, der ikke adskiller sig fra de oplysninger der allerede er indeholdt i de miljøvurderede Natura 2000-planer og statens vandområdeplaner. Da planen ikke sætter nye rammer for fremtidige anlægstilladelser, eller yderligere vil kunne påvirke internationalt udpegede naturbeskyttelsesområder væsentligt, har Viborg Kommune truffet afgørelse om, at der ikke er behov for en ny miljøvurdering.

**VIBORG
KOMMUNE**

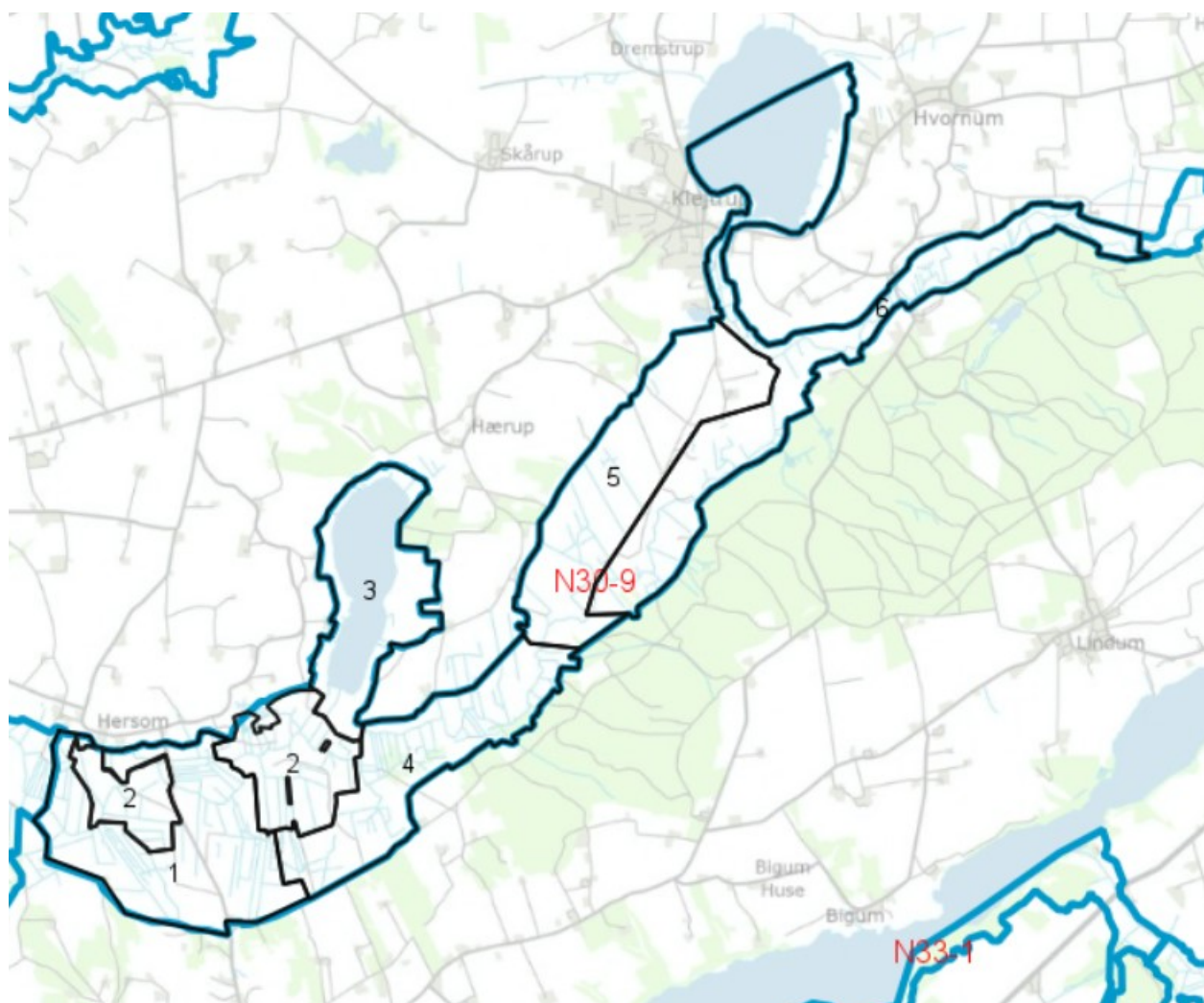
Oktober 2021

Indhold

1. Overblik.....	3
2. Indledning	3
3. Yderligere forundersøgelser	4
4. Komplementære projekter	4
5. Muligheder i området.....	4
Lokalitet 1. Syd for Hersom.....	5
Lokalitet 2. Sydøst for Hersom.....	7
Lokalitet 3. Arealer omkring Hærup Sø	8
Lokalitet 4. Syd for Hærup Sø.....	10
Lokalitet 5. Øst for Hærup	12
Lokalitet 6. Nord for Lindum.....	13

1. Overblik

I visionsrapporten for N30-9 (Skals Å-dalen ved Hærup Sø) er beskrevet, at Skals Å og de lavtliggende enge med mange små naturområder gøres til et aktiv for områdets beboere. Områdets mange små forekomster af rigkær og kildevæld sammenbindes i større enheder, der sikrer en rentabel drift og en langsigtet drift og pleje. Der søges synergi med et igangværende lavbundsprojekt i den vestlige del af området. Hensigtsmæssig hydrologi søges etableret.

Figur 1: Oversigtskort med inddeling i lokaliteter

2. Indledning

Indsatserne i dette katalog, er opdelt i lokaliteterne 1-6, der består af større delområder med forskellige indsatsmuligheder. Delområde 2 består af to dele og er arealerne der indgår i lavbundsprojektet. En botanisk forundersøgelse er foretaget i 2020, hvor en række små lokaliteter er udpeget som fokuspunkter, og det er vurderet at der er mulighed for at forbedre forholdene for rigkær, kildevæld og overdrev. De botaniske forundersøgelser er beskrevet i et selvstændigt notat. Lodsejerinddragelsen i området er opstartet i delområde 2 med et fællesmøde i forbindelse med det igangværende lavbundsprojekt, og der har været indledende kontakt til en gruppe lodsejere i delområde 6 i forbindelse med screening for et muligt klima-lavbundsprojekt. Projektet blev dog opgivet på grund af modstand fra en enkelt, central lodsejer.

3. Yderligere forundersøgelser

I nogle af delområderne er der behov for yderligere undersøgelser – især af hydrologien. Der skal også foretages en mere omfattende lodsejer-inddragelse.

4. Komplementære projekter

Viborg Kommune gennemfører i perioden 2019-2023 et projekt der etablerer et 115ha stort lavbundsområde syd for Hærup Sø (lokalitet 2 i denne rapport). Landbrugsstyrelsen forbereder i 2020-21 en jordfordeling indenfor projektområdet. Projektet nedsætter udledningen af drivhusgasser og næringsstoffer og skal genskabe den naturlige hydrologi til gavn for rigkær og kildevæld i området.

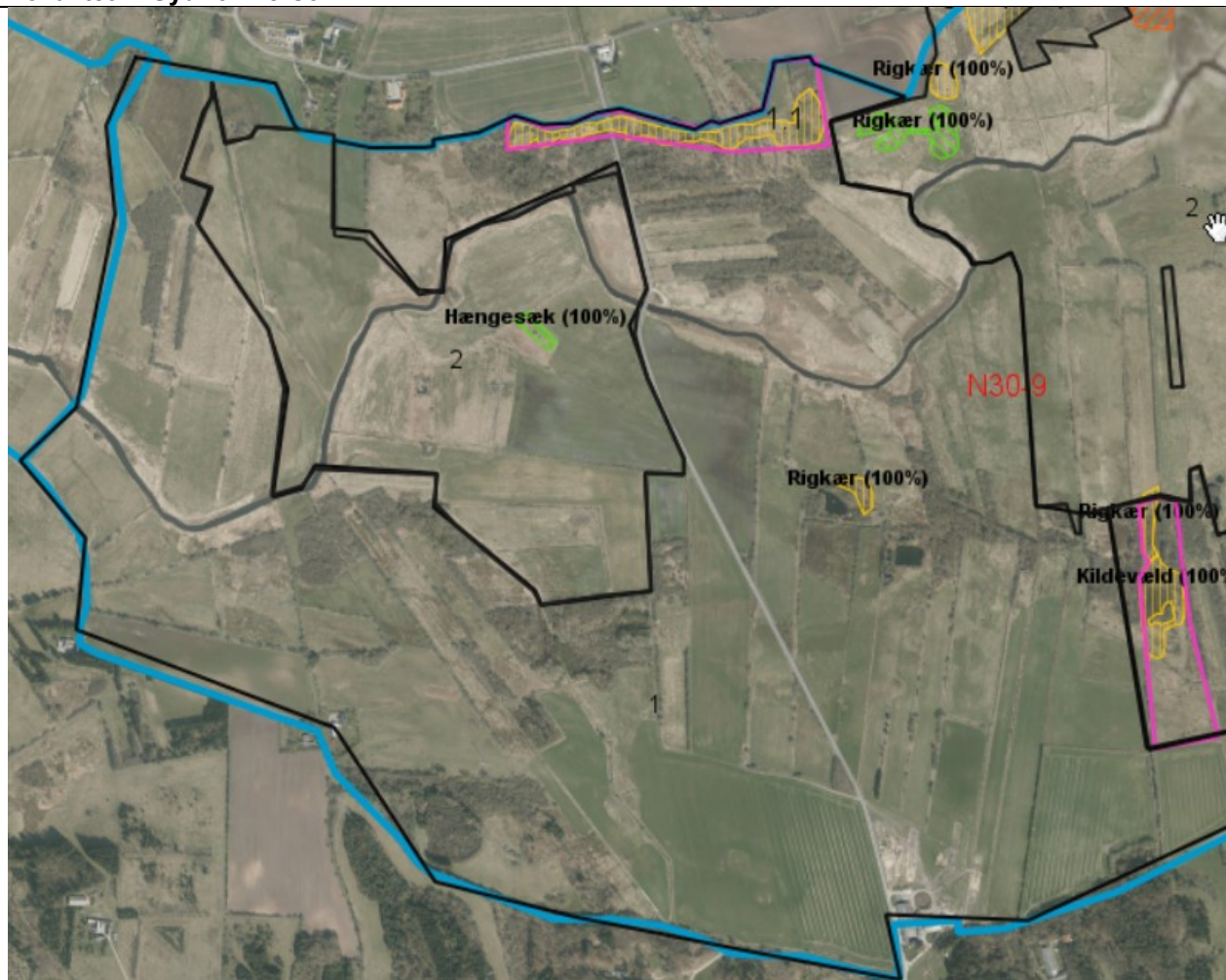
Der er i 2018-20, med støtte fra NATUREMAN, søgt og opnået tilskud til flere lodsejere fra Miljøstyrelsens tilskudsordning til sammenbinding og ekstensivering af arealer i Natura 2000-områder. Der søges også tilskud fra ordningen i 2021 og fremover, hvis der er interesserede lodsejere.

5. Muligheder i området

I det følgende er de muligheder der er identificeret på de enkelte lokaliteter beskrevet. Der indgår også kort over lokaliteterne.

Størstedelen af området ligger i Viborg Kommune, mens en lille del i den nordøstlige ende og ved Klejtrup Sø er beliggende i Mariagerfjord Kommune. Kommunerne samarbejder om indsatserne på de lokaliteter der ligger ved kommunegrænsen.

Lokalitet 1. Syd for Hersom

Figur 2: Afgrænsningen for lokalitet 1 er markeret med sort linje (bemærk: område 2 vest er indlejret i område 1). Delområde, hvor der kan opstartes en indsats er markeret med pink linje. Kortlagt habitatnatur er vist med farvede flader.

Lokaliteten består hovedsageligt af landbrugsarealer med varierende driftsintensitet, og er grøftet og drænet. Der er et kortlagt rigkær og et kildevæld på lokaliteten. Området har tidligere været mere lysåbent, men er groet en del til i løbet af de sidste ca. 25 år.

Mulige overordnede tiltag

Områdets potentiale kan evt. undersøges nærmere.

- *Hydrologi:* Ved at arbejde med at genetablere naturlig hydrologi ved at sløjfe dræn og grøfter, kan der skabes en bedre dynamik i området, hvor der skabes en hydraulisk kontakt mellem Skals Å og engene omkring.
- *Afgræsning:* Det kan være med til at fremme naturkvaliteten på lokaliteten, hvis der etableres græsning. Der er potentiale for at lave samgræsning på store sammenhængende arealer.

Mulige tiltag 1.1

I den nordlige del af lokaliteten ligger et kildevæld, hvor der tidligere er fundet blank seglmos, men der er nu et stort behov for at forbedre forholdene. Det kan ske ved:

- *Rørskær*: Der er massiv opvækst af tagrør i den centrale del af kildevældet. Ved at lave rørskær, og herefter afgræsse, kan der sikres gode forhold for de mange sjældne arter der forekommer i rigkærene.
- *Afgræsning*: Sikre at afgræsningen i den østlige del af lokaliteten fortsat understøttes samt udvides. Primært til den centrale del af lokaliteten, men også gerne den østlige del.
- *Rydning*: Der er behov for at skabe mere lysåbne forhold på lokaliteten, da de lavtvoksende rigkærsarter ikke trives i pilekrattet. Obs. der er flere gamle pilekrat på lokaliteten, som bør bevares til gavn for bl.a. fuglelivet.
- *Hydrologi*: Der er grøfter på lokaliteten som ikke vedligeholdes mere, så deres dræneffekt vurderes at være lille, men der er også fungerende grøfter, som skal undersøges og evt. sløjfes.
- *Opkøb af driftsrettigheder/ekstensivering*: Der er omdriftsjord på skrånende marker lige op til det kortlagte kildevæld. Ved opkøb af driftsrettigheder eller ekstensivering, kan næringstilførsel undgås.

Lodsejerindstilling: Ukendt.

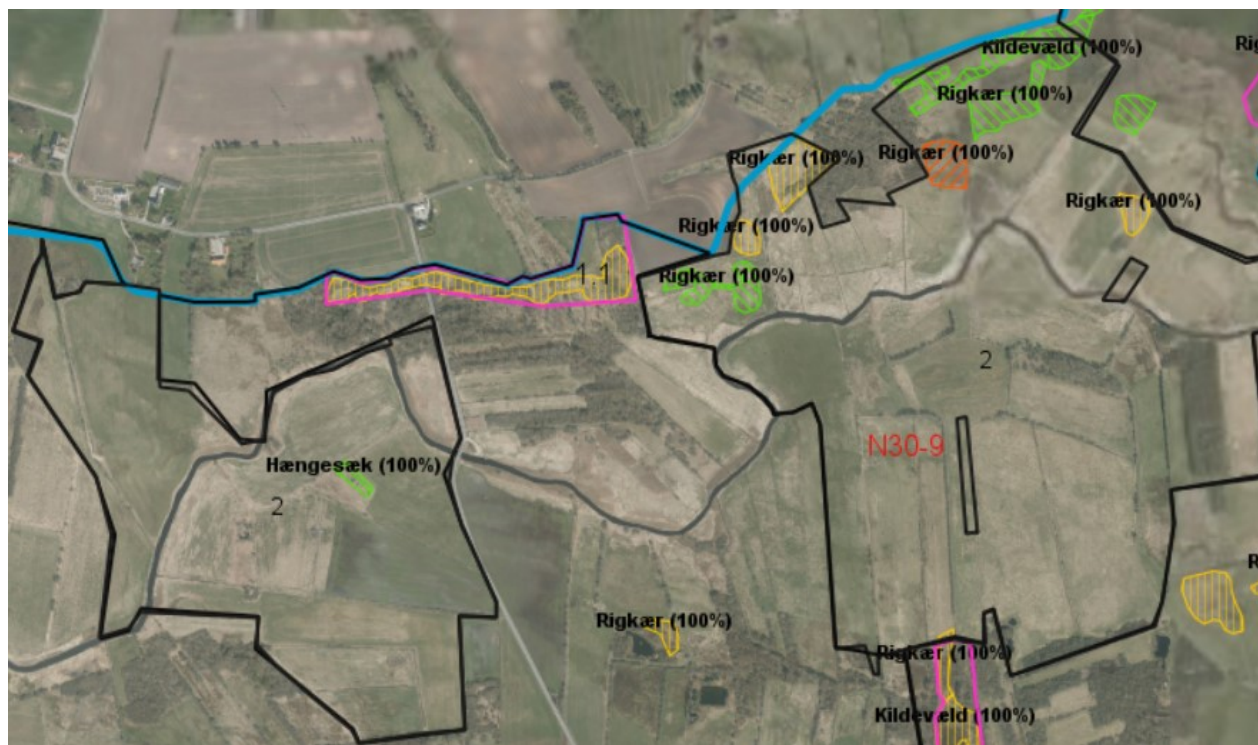
Næste skridt: Nærmere undersøgelse af de hydrologiske forhold, bl.a. grøfter, kontakt til lodsejere, detailbeskrivelse, evt. ansøgning om myndighedstilladelser.

NATUREMAN aktioner: A1 (forundersøgelser), A2 (ansøgninger), C1 (afgræsning), C2 (rydning), C3 (forbedret hydrologi).

Omkostninger: Medarbejdertimer til forundersøgelser og ansøgninger. Entreprenørudgifter til rydninger og hegnsmaterialer. Konsulent-timer til hydrologiske forundersøgelser og hjælp til lodsejeres ansøgninger.

Tidsplan: Dialog med ejer af kildevældsområde indledes 2021.

Lokalitet 2. Sydøst for Hersom

Figur 3: Lokalitetsafgrænsningen for lokalitet 2 (opdelt i en østlig og en vestlig del), er markeret med sort linje. Delområde, hvor der kan opstartes en indsats er markeret med pink linje. Kortlagt natur er vist med farvede flader

Mulige overordnede tiltag:

Denne lokalitet består af to delområder, et østligt og et vestligt, som indgår i et lavbundsprojekt på i alt 115ha tørvejord. Projektet vil genslynge to vandløb, sløjfe grøfter og dræn samt etablere hensigtsmæssig hydrologi omkring habitatnaturtyperne i området.

Lodsejerindstilling:

Der indgår jord fra 20 lodsejere i projektet, hvor der i 2021-22 arbejdes på jordfordeling og fastholdelsesaftaler til at sikre, at de lader deres jord indgå i projektet. Jord fra lodsejere der efter forundersøgelsen i 2016 tilkendegav at de ikke ønskede at deltage, er taget ud af projektet. I forbindelse med jordfordelingen og ejerskifter kan nye arealer evt. tilføjes.

Næste skridt:

Jordfordeling, ansøgning om myndighedstilladelser, realisering.

NATUREMAN aktioner: Ingen i første omgang. Under og efter gennemførelse af lavbundsprojektet kan dialogen med lodsejerne fortsætte, og der kan evt. gives støtte til hegning og andre græsningsfaciliteter (C1) eller rydning (C2).

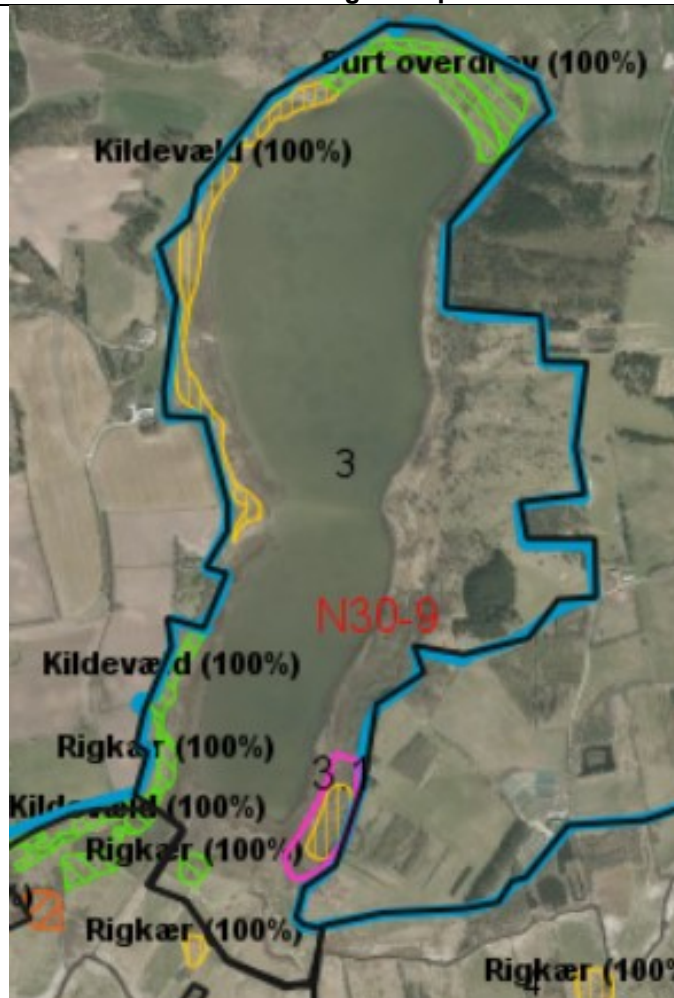
Omkostninger:

Landbrugsstyrelsen har givet tilsagn til lavbundsprojektet på 11,5 mio. kr., heraf 8,6 mio. kr. til jordfordeling og fastholdelsestilskud. Medarbejdertimer til lodsejerdiallog, konsulentbistand, hegningsmaterialer.

Tidsplan:

Lavbundsprojektet gennemføres i perioden 30. april 2019 – 29. april 2023.

Lokalitet 3. Arealer omkring Hærup Sø

Figur 4: Lokalitet 3. Lokalitetsafgrænsningen er markeret med sort linje. Delområde, hvor der kan opstartes en indsats er markeret med pink linje. Kortlagt habitatnatur er vist med farvede flader

Denne lokalitet består af den lavvandede sø Hærup sø med omgivende moser og især mod vest og nord overdrevs- og hedeskrænter. Lokaliteten er helt omfattet af fredningen Hærup Sø, og derfor er der allerede pleje i form af græsning på store dele af lokaliteten.

Dele af arealerne med kildevæld og rigkær og de tilgrænsende omdriftsarealer i den sydvestligste del er opkøbt af Landbrugsstyrelsen som led i jordfordelingen på Lokalitet 2. Der er mulighed for at indgå aftale om ekstensivering af driften med ny lodsejer.

Der er søgt om sammenhængende arealer i 2021 på 6,5 ha, nær søens sydvestlige kildevæld.

Mulige tiltag 3.1

Et mindre delområde (markeret pink på figur 4), er rigtig god botanisk, men stærkt tilgroet. I den østlige del af rigkæret er floraen god med bl.a. leverurt, krogknæb star, sumpkællingetand, vandmynte, toradet star, trævlekrone og vandnavle. Mod vest gror det tiltagende til i tagrør og gråpil, jo tættere man kommer på søen. Det bør have høj prioritet at igangsætte indsatser her. Hydrologien overvåges i et NOVANA-pilotprojekt i perioden 2018-2021, men virker ikke umiddelbart til at være problematisk. Overvåges også

for gul stenbræk og blank seglmos, som dog ikke er fundet. MST har gennemført D1 effektmonitoring i samme område i 2020. Forholdene kan forbedres ved:

- *Rørskær*: Der er massiv opvækst af tagrør på hele lokaliteten. Der er behov for rørskær, for at sikre lys.
- *Afgræsning*: Efter rørskær skal der etableres græsning, for at bevare de lysåbne forhold til gavn for bl.a. leverurt og andre lavtvoksende rigkærsarter på lokaliteten.
- *Rydning*: Sekundært er der behov for rydning af pil på lokaliteten.

Lodsejerindstilling:

Arealerne omkring den nordlige del af søen er hegnet. Der er etableret p-plads på areal ejet af Naturstyrelsen. Der er etableret stier og mulighed for at anvende den nordlige del af søen til badning. Sti, hegn og p-plads vedligeholdes af Viborg kommune.

På de græssede arealer er der indgået lodsejeraftaler om afgræsningen. For lokalitet 3.1 er lodsejerindstillingen ukendt. Der er dog i 2016 efter ansøgning meddelt dispensation til rydning, som ikke er udnyttet og nu er udløbet. Rydningen var et led i opfølgningen på plejeplanen for det fredede område.

Næste skridt:

Dialog med lodsejeren på lokalitet 3.1., ansøgning om myndighedstilladelser til rydning og etablering af hegn. Dialog med ny lodsejer vedr. ekstensivering af drift på sydvestlige arealer.

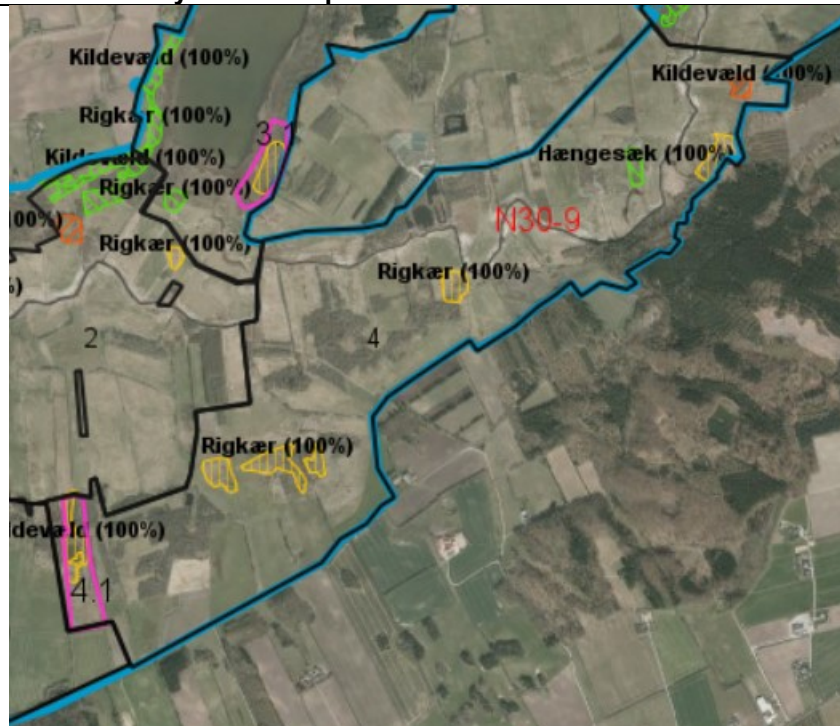
NATUREMAN aktioner: A2 (Ansøgninger). C1 (hegning og græsning), C2 (rydning).

Omkostninger:

Rydning og/eller hegning v. entreprenør. Evt. konsulenttimer til at søge tilskud til hegning.

Tidsplan: Lodsejerdialog vedr. lokalitet 3.1 indledes 2021.

Lokalitet 4. Syd for Hærup Sø

Figur 5: Lokalitet 4. Afgrænsningen er markeret med sort linje. Delområde, hvor der kan opstartes en indsats er markeret med pink linje. Kortlagt natur er vist med farvede flader

Lokaliteten består for en stor del af beskyttede moser og enge med nogle forekomster af rigkær samt en enkelt hængesæk og et enkelt kildevæld. Derudover er der landbrugsarealer, hovedsageligt ekstensivt drevet.

Mulige overordnede tiltag

Områdets potentiale bør evt. undersøges nærmere.

- **Afgræsning:** Det vil forbedre naturkvaliteten i enge og moser, hvis der etableres græsning. Der er potentiale for at lave samgræsning på store sammenhængende arealer.
- **Hydrologi:** Lokaliteten er moderat grøftet og drænet, men det kan undersøges, om den naturlige hydrologi kan forbedres ved at sløjfe dræn og grøfter

Mulige tiltag 4.1

Delområdet er tilgroet og vådt. Forholdene kan forbedres ved:

- **Rydning:** kildevældet og rigkæret er stærkt tilgroet og der er behov for massiv rydning af pil, for at genskabe lysåbne forhold på lokaliteten, da de lavtvoksende rigkærs- og kildevældsarter ikke trives i pilekrattet.
- **Hydrologi:** Det er tvivlsomt, om der kan gendannes et kildevæld i god tilstand, da der er etableret en sø oven i kildevældets udspring. Der er desuden en dyb grøft syd for lokaliteten, som hvis den sløjfes, kan være med til at understøtte udviklingen af rigkær på engen syd for lokaliteten, som har et godt potentiale. Endnu en dyb grøft langs rigkæret i den nordlige del af lokaliteten bør undersøges for, om den dræner rigkæret.
- **Rørskær:** Der er massiv opvækst af tagrør i den centrale del af kildevældet, som kan fjernes ved rørskær.
- **Afgræsning:** Hvis der skabes lysåbne forhold på lokaliteten efter rydning og rørskær, skal der efterfølgende etableres græsning, for at bevare de lysåbne forhold. Der græsses allerede syd for kildevældet, så der kan etableres samgræsning af arealerne, hvilket vil understøtte udviklingen af rigkær på engen.

Lodsejerindstilling: Ukendt.

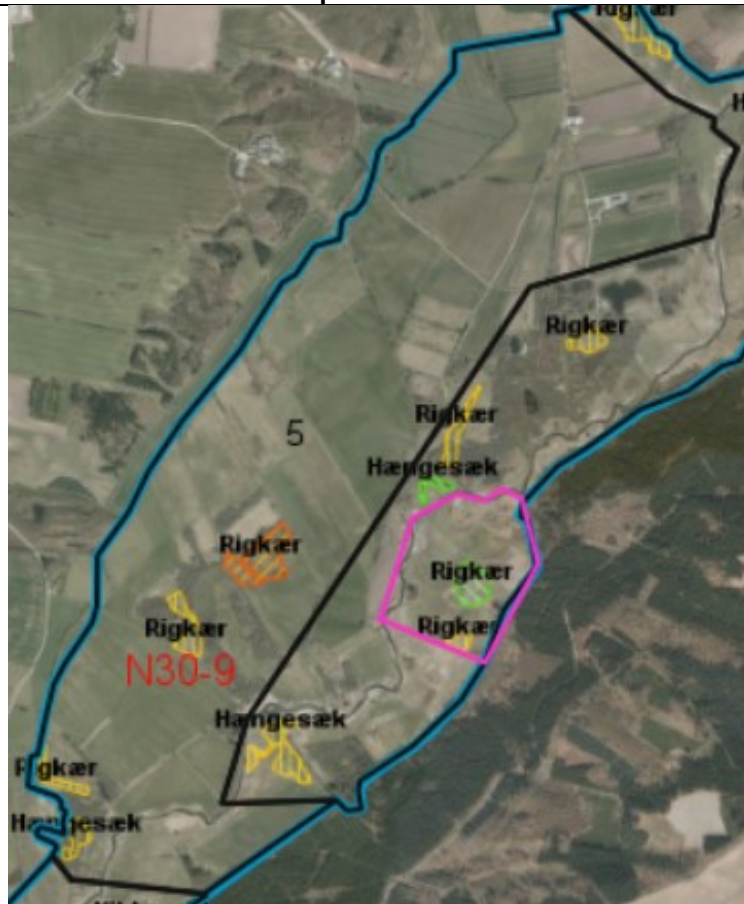
Næste skridt: Nærmere undersøgelse af de hydrologiske forhold, bl.a. grøfter, kontakt til lodsejere, detailbeskrivelse, evt. ansøgning om myndighedstilladelser.

NATUREMAN aktioner: A2 (Ansøgninger). C1 (Hegning og græsning). C2 (Rydning). C3 (Forbedring af hydrologi).

Omkostninger: Medarbejdertimer til lodsejerdialog, hydrologiske undersøgelser og ansøgninger. Entreprenør til rydning, evt. til opsætning af hegn. Konsulent til lodsejerdialog og evt. nærmere undersøgelse af hydrologi.

Tidsplan: Lodsejerdialog om afgræsning og rydning indledes i 2021.

Lokalitet 5. Øst for Hærup

Figur 6: Lokalitet 5. Lokalitetsafgrænsningen er markeret med sort linje. Kortlagt natur er vist med farvede flader

Lokaliteten består hovedsageligt af landbrugsarealer med varierende driftsintensitet, og er grøftet og drænet. I den centrale del af området ligger en samling rigkær, som ikke er undersøgt nærmere.

Mulige tiltag

Områdets potentiale bør evt. undersøges nærmere, men lokaliteten er meget præget af landbrugsdrift.

- **Hydrologi:** Ved at arbejde med hydrologien, i form af sløjfning af grøfter og dræn, kan de naturlige våde forhold genskabes, og der kan på sigt udvikle sig ny natur.
- **Afgræsning:** Der givet tilsagn til permanent udtagning af 12,2 ha omkring rigkær. Det kunne være oplagt at følge op om der er eller kan etableres hegn.

Lodsejerindstilling: Ukendt. Der er dog givet tilsagn om tilskud til sammenhængende arealer til en af lodsjerne i 2018, hvilket tyder på en vis interesse for naturpleje.

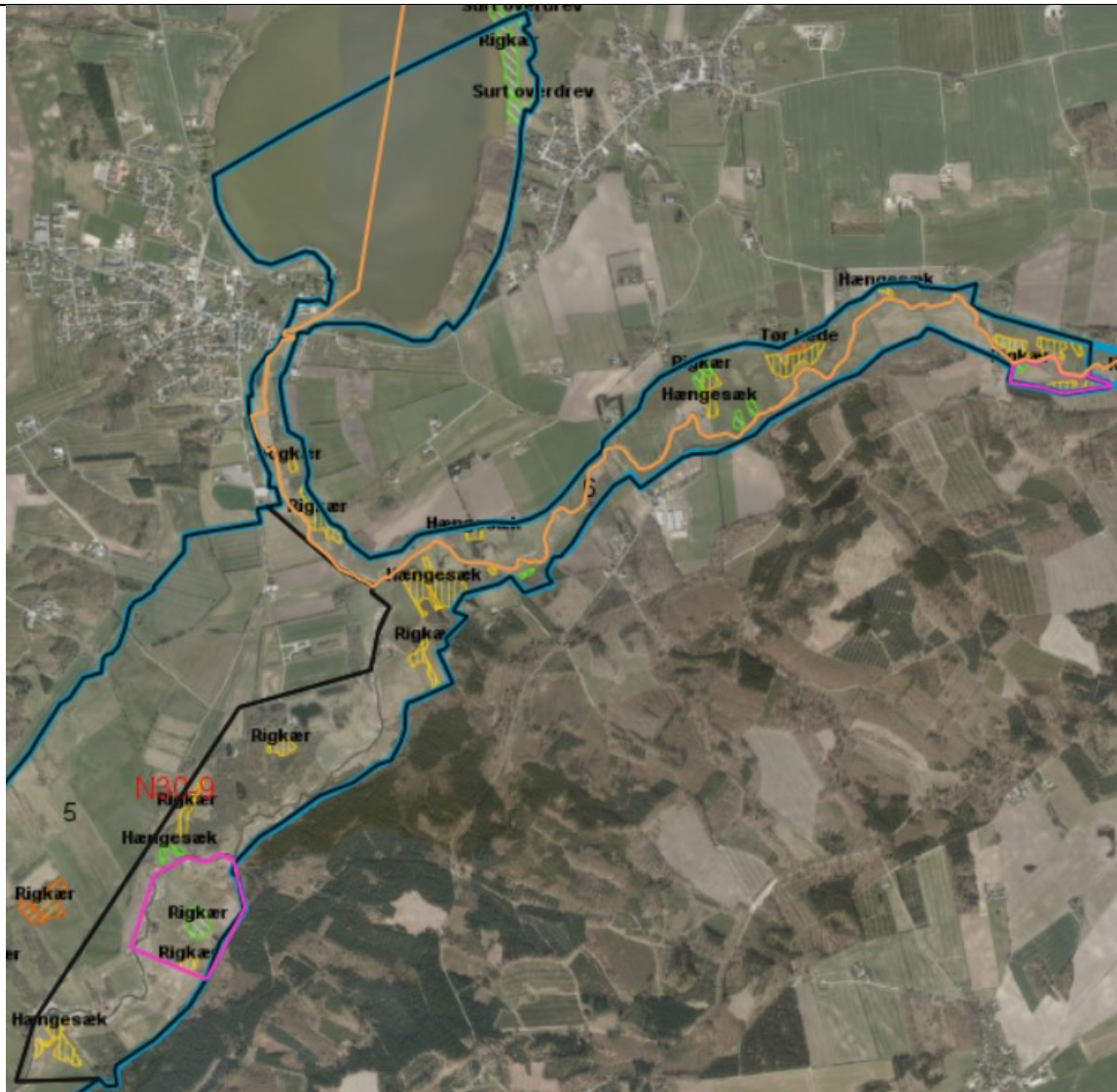
Næste skridt: Nærmere undersøgelser, kontakt til lodsejere, detailbeskrivelse, evt. ansøgning om myndighedstilladelser.

NATUREMAN aktioner: A1 (hydrologiske forundersøgelser). A2 (ansøgninger). C3 (genskabelse af naturlig hydrologi).

Omkostninger: Medarbejdertimer til lodsejerdialog og ansøgninger, entreprenør til genskabelse af naturlig hydrologi.

Tidsplan: Lodsejerdialog indledes 2021.

Lokalitet 6. Nord for Lindum

Figur 7: Lokalitet 6. Lokalitetsafgrænsningen er markeret med sort linje. Delområde, hvor der kan opstartes en indsats er markeret med pink linje. Kortlagt natur er vist med farvede flader. Orange linje markerer kommunegrænsen mellem Viborg og Mariagerfjord.

Lokaliteten består hovedsageligt af høslet-enge og tilgroede moser samt enkelte landbrugsarealer. Lokaliteten er ikke grøftet i større grad. Spredt over hele lokaliteten forekommer rigkær, hængesække og enkelte overdrev og heder. Der er flere små vandhuller og fugtige områder, som er resterne af gamle slyngninger på åen.

Mulige overordnede tiltag

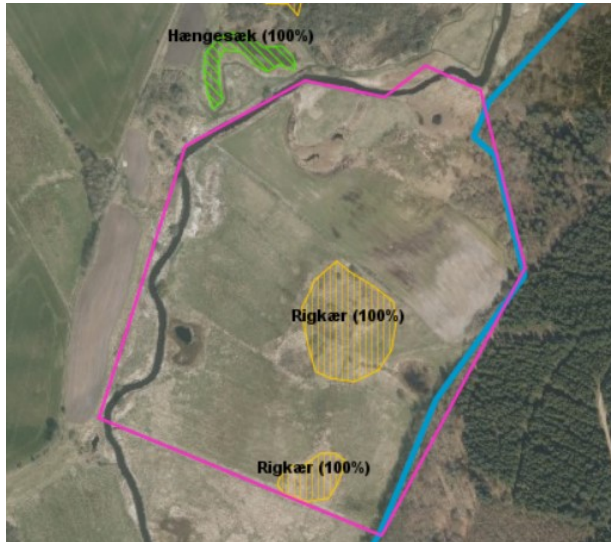
Lokaliteten bør undersøges nærmere, for at afklare mulighederne for at sammenbinde og udvide rigkær og kildevæld. Jagtinteresserne (særligt i den sydlige del) skal tages med i betragtning. Arealerne i Mariagerfjord Kommune er ikke så godt kendt, men der foretages en nærmere afdækning i 2022, og mulige indsatser aftales derefter nærmere med lodsejere. I den del der ligger omkring kommunegrænsen gennemføres indsatserne i et samarbejde mellem de to kommuner.

Delområde 6.1:

Den østlige del af engen mod nord blev besøgt i august 2020. Delområdet har her karakter af fattigkær med arter som engkarse, næbstar, stjernestar, krogknæstar, kær-svovlrod, engviol og tørvemos.

Lav vegetation med opvækst af pil og birk tyder på slet. Den vestlige del var domineret af høje forekomster af tagrør og sødgræs. Riggæret i midten var groet til i dunhammer, lysesiv og stor nælde, men havde også mange star-arter og partier med lavere vegetation og god naturtilstand. Det sydlige rigkær er domineret af star, artsrigt og med lav vegetation. Der tages slet på arealet, og der slås spor til jagt, ligesom der vildtfodres og er opsat jagt-tårne.

Mulige tiltag delområde 6.1

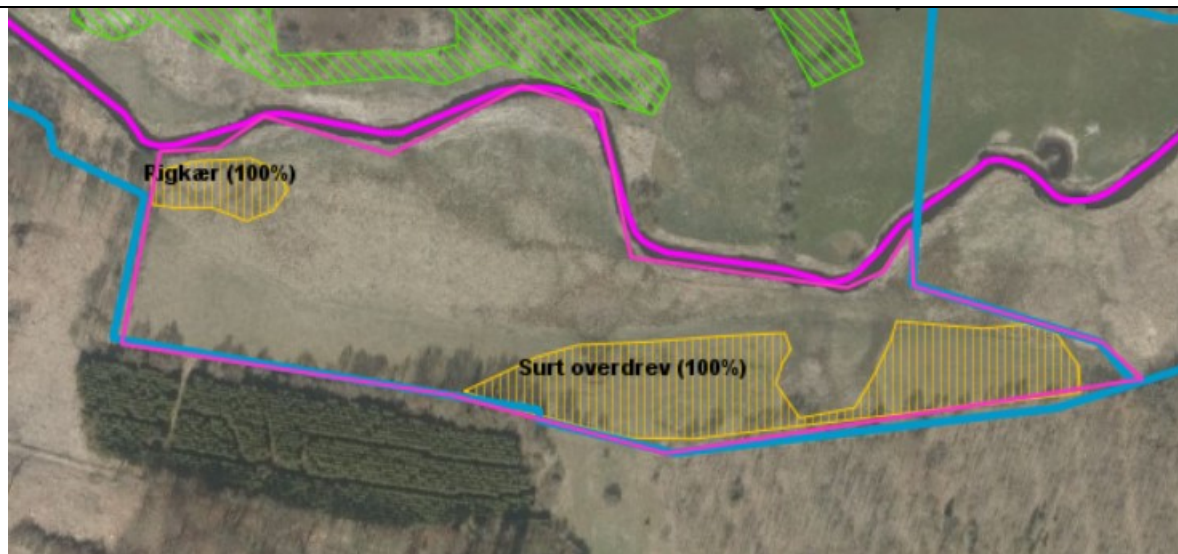
Figur 8: Detailkort delområde 6.1.

Lokaliteten indeholder omdriftsjord og rigkær, der har behov for pleje. Forholdene kan forbedres ved:

- **Afgræsning:** Der er ingen drift på det midterste rigkær, og nogle år er der slet på det sydlige rigkær. Begge rigkær vil have gavn af græsning, der kan være med til at skabe bedre struktur i rigkærene. På engen i den nordlige del af lokaliteten er der et kær, hvor der muligvis tages slet, men her er der også behov for græsning.
- **Sammenbinding/opkøb af driftsrettigheder:** Hvis der opkøbes driftsrettigheder på arealet mellem engen og rigkæret, hvor der nu dyrkes korn, kan man mindske næringstilførslen til arealerne, og det skaber mulighed for at lave en stor fold til samgræsning på lokaliteten, der kan medvirke til at udvide rigkærene.

Delområde 6.2:

En engbræmme langs Skals Å, med surt overdrev på høj jord der skråner jævnt ned mod åen, og et rigkær lige ned til åen. Overdrevet har god struktur med engmyretuer, fritliggende sten og en del rosetplaner, som tyder på lang tids afgræsning. Vegetationen er dog domineret af græsser og almindelige arter. Riggæret er vådt og domineret af Høj sødgræs.

Figur 9: Detailkort delområde 6.2

Mulige tiltag delområde 6.2

Delområdet afgræsses og der tages høslet. Forholdene kan forbedres ved:

- *Afgræsning*: Det anbefales, at der arbejdes med græsningen. Gerne i form af helårsgræsning med lavt græsningstryk, som fremmer artsdiversiteten. Det er muligt at etablere en stor græsningsfold, der også indbefatter et kortlagt kildevæld, som ligger i delområde N30-17 Sdr. Onsild Enge.

Lodsejerindstilling: Ukendt.

Næste skridt: Nærmere undersøgelser, kontakt til lodsejere, detailbeskrivelse, evt. ansøgning om myndighedstilladelser.

NATUREMAN aktioner: A1 (lodsejerdialog), C1 (afgræsning).

Omkostninger (hvis muligt): Medarbejdertimer til lodsejerdialog og ansøgninger, konsulent til ansøgninger, evt. entreprenør til bedre græsningsfaciliteter.

Tidsplan:

Botanisk gennemgang af arealerne i Mariagerfjord Kommune 2022. Ansøgning om tilskud til sammenhængende arealer og i tilknytning til Natura2000 hvis lodsejere er indstillet på det. Ellers dialog med lodsejere om optimering af afgræsning.